

Geld

Wrangle vruchten

Het vestigen van vruchtgebruik kan met name bij een effectenportefeuille soms onverhoopt spanningen opleveren tussen blooteigenaar en vruchtgebruiker. Hoe deze te voorkomen? » Tom Loonen en Arjen Schepen

Een vruchtgebruik is een handig instrument om bijvoorbeeld enerzijds te voorkomen dat de langstlevende echtgenoot het huis moet verlaten en er anderzijds voor te zorgen dat duidelijk is wie uiteindelijk eigenaar van het pand wordt. Ook kan met een vruchtgebruiktestament worden getracht successierecht te besparen doordat het vermogen maar een keer vererft.

De vruchtgebruiker heeft het recht om tijdens zijn leven het onroerend goed of de inkomsten uit bijvoorbeeld een effectenportefeuille te gebruiken. Bij onroerend goed zijn zulke constructies relatief eenvoudig, maar bij vruchtgebruik van een effectenportefeuille lopen de belangen van vruchtgebruiker en erfgenaam niet altijd synchroon, waardoor er spanningen kunnen ontstaan. In het geval van een pand zal de langstlevende geen huur of andere betalingen verschuldigd zijn aan de blooteigenaren — de erfgenamen — terwijl deze wel jaarlijks hun vermogen in box 3 moeten opgeven aan de fiscus. Ook de vruchtgebruiker dient belasting in box 3 te betalen.

De waarde van het blooteigendom en het vruchtgebruik wordt op basis van de volle waarde van de bezitting berekend. De waarde van het vruchtgebruik wordt berekend door eerst de jaarlijkse uitkering te berekenen. Deze wordt gesteld op 4% van de volle waarde van het betreffende vermogensbestand-

deel. De jaarlijkse uitkering wordt vermeerderd met een vermenigvuldigingsfactor afgeleid van de situatie die voor de vruchtgebruiker geldt (zie www.belastingdienst.nl). Nadat de waarde van het vruchtgebruik is berekend, wordt deze afgetrokken van de volle waarde om te komen tot het blote eigendom.

Zo wil het echtpaar Van Dijk — beiden 64 jaar — dat de langstlevende, na het overlijden

VRUCHTGEBRUIKTESTAMENT KAN MOGELIJK SUCCESSIERECHT BESPAREN

van de ander, gedurende zijn of haar leven gebruik kan blijven maken van het huis. Daartoe schenken zij de blooteigendom nu reeds aan hun twee kinderen. Inherent hieraan is dat de ouders (en straks de langstlevende) geen huur verschuldigd zijn aan de blooteigenaren. De waarde van de woning bedraagt op het moment van schenken €500.000. Wie moet nu wat aangeven voor de belasting? Als vruchtgebruikers moeten meneer en mevrouw Van Dijk de woning nu opgeven in box 3. De woning viel tot de schenking van de blooteigendom in box 1 als eigen woning. Het vruchtgebruik van een woning dat niet bij testament is gevestigd, valt echter niet onder box

1 maar in box 3. Indien er nog een schuld op de eigen woning rust, dan valt deze ook in box 3, met als gevolg dat de rente niet langer aftrekbaar is tegen het inkomen in box 1.

In de tabel van de inkomstenbelasting is af te lezen dat de vermenigvuldigingsfactor negen van toepassing is. Dit betreft de leeftijd op peildatum van degene gedurende wiens leven de uitkering of vruchtgebruik plaats moet vinden. Toch is dit niet de correcte vermenigvuldigingsfactor. In de overige bepalingen stelt de fiscus namelijk dat indien een vruchtgebruik van toepassing is op meer dan één leven en vervalt bij het overlijden van de langstlevende, de leeftijd van de jongste persoon minus tien jaar dient te worden genomen. In dit geval zijn beiden even oud, dus is de factor van toepassing bij een leeftijd van 54 jaar. Dit is factor vijftien. De berekening wordt dan als volgt: €500.000 x 4% = €20.000 x 15 = €300.000. Hierover dient vervolgens door de vruchtgebruikers vermogensrendementsheffing te worden betaald. In dit geval €3600 (afgezien van eventuele vrijstellingen). De blooteigenaren moeten een bedrag van €500.000 - €300.000 = €200.000 opgeven. Zij betalen gezamenlijk €2400.

Na het overlijden van de langstlevende zal het vruchtgebruik komen te vervallen en hebben de blooteigenaren de volledige eigendom. Zij zouden het pand dan kunnen verko-

pen of verhuren. Tot dat moment moeten de blooteigenaren €2400 betalen zonder dat hier inkomsten tegenover staan. Wat is nu het voordeel van een dergelijke constructie? De langstlevende blijft wonen in het huis, terwijl het eigendom bij de kinderen rust. Stijgt de waarde van het huis, dan komt deze ten goede aan de blooteigenaren. Bij overdracht van het blooteigendom is er weliswaar schenkingsrecht verschuldigd, maar dit zal mogelijk over een lager bedrag geschieden dan bij overlijden. De eventuele heffing van successierecht over de aangroei tot volle eigendom laten wij hier buiten beschouwing.

Tegenstrijdige belangen

Bij het vruchtgebruik van onroerende zaken zijn de problemen overzichtelijk. Het behoud van de waarde en de ontwikkeling ervan is redelijk goed te voorspellen. Anders is dit bij een effectenportefeuille. De kwaliteit van een effectenportefeuille is niet eenduidig vast te stellen en bovenal bijzonder subjectief en tijdgevoelig. Daarnaast kunnen belanghebbenden direct met elkaar in conflict komen.

Zo ligt Marc Lansink, 38, overhoop met zijn moeder die nu het vruchtgebruik heeft van een effectenportefeuille met een waarde van €400.000. Dit vruchtgebruik kreeg zij toen haar man plotseling kwam te overlijden, ter-

R.

ILLUSTRATIE: R. VENKE VAN GEERIK

wij het blooteigendom aan Marc toekwam.

Conform het Burgerlijk Wetboek heeft mevrouw Lansink beschikkingsbevoegdheid over de portefeuille, in overleg met Marc als hoofdgerechtigde (de blooteigenaar). De portefeuille is uitsluitend in obligaties belegd en het inkomen dat daaruit voortvloeit, heeft mevrouw Lansink hard nodig voor haar dagelijkse uitgaven. Sterker nog, met de lage rentestand is het zo dat het inkomen uit de portefeuille tekortschiet. Zo nu en dan verkoopt mevrouw Lansink een obligatie en neemt dit geld ook op. Wettelijk heeft zij daar alle recht toe, want het Burgerlijk Wetboek bepaalt dat de vruchtgebruiker niet alleen recht heeft op de vruchten, maar ook om redelijke delen aan het vermogen te onttrekken om in bijvoorbeeld het levensonderhoud te voorzien.

Daar is Marc niet blij mee. Terwijl zijn moeder belang heeft bij een beleggingsportefeuille die een zo hoog mogelijk bedrag aan vruchten uitkeert, wil Marc als blooteigenaar de portefeuille graag aanzienlijk laten groeien. Zelf heeft hij een voorkeur voor zogenaamde 'groeiaandelen', die vaak een laag dividendrendement kennen én een agressieve groei-strategie volgen. Het opeten van de hoofdsom vindt hij helemaal zonde. De onvermijdelijke belangentegenstelling zorgt inmiddels voor oplopende irritaties tussen moeder en zoon.

Dit soort problemen kan worden voorkomen in de zogeheten 'vestigingsakte', waarin de condities worden vastgelegd (of opgelegd door degene die een vruchtgebruiktestament opstelt), waaronder een vruchtgebruik op een vermogen wordt ingesteld. Zo kunnen bepalingen worden opgenomen die aangeven of,

en zo ja wanneer de vruchtgebruiker het vermogen mag opeten (interingsbevoegdheid) — bijvoorbeeld alleen als het 'eigen' vermogen niet toereikend meer is. Ook kan worden bepaald dat de vruchtgebruiker de belastingen moet voorschieten die de blooteigenaar verschuldigd is over het blooteigendom. In een aanvullend document, een 'vruchtgebruikovereenkomst' kunnen aanvullende afspraken tussen de vruchtgebruiker en de blooteigenaar worden vastgelegd. Zoals over het beleggingsdoel, de risicoacceptatie en de verdeling van het vermogen. De bank kan ook een rol spelen. Zo zal er duidelijkheid moeten komen op wiens naam het vermogen wordt geadministreerd. In de praktijk wordt de vruchtgebruiker als cliënt beschouwd.

Toch wordt hiermee een aantal belangrijke problemen over het hoofd gezien. Vooral in de situatie dat de vruchtgebruiker failliet wordt verklaard of dat de fiscus een vordering heeft op de vruchtgebruiker. De kans bestaat dat de blooteigenaar gedupeerd raakt. Dit kan opgelost worden door de rekening op naam te administreren van de blooteigenaar en een subrekening op naam van de vruchtgebruiker. Op deze laatste rekening worden alle 'vruchten' geboekt zoals coupon en dividend. Beide naamstellingen van de rekening krijgen dan de toevoeging 'inzake vruchtgebruik'. Blijft het vermogen toch op naam van de vruchtgebruiker staan, dan dient deze de blooteigenaar te informeren over het verloop van het vermogen. ■

Tom Loonen (senior bankier) en Arjen Schepen (manager financiële planning) zijn werkzaam bij Bank Insinger de Beaufort. Zij schrijven dit artikel op persoonlijke titel.

Jaap Koelewijn

COLUMN

Twee fluisterstemmen

Ruim een jaar geleden woonde ik een lezing van wijlen Wim Duisenberg bij. Tijdens zijn presentatie herhaalde hij de criteria voor toetreding tot de Europese Monetaire Unie (EMU). In zijn visie was het uitermate belangrijk dat de overheidstekorten in Europa drastisch omlaag gingen. De EMU-norm was geen tekort van 3 procent van het nationaal inkomen. Nee, de norm was een begrotingsevenwicht en onder uitzonderlijke omstandigheden was een tekort van 3 procent tijdelijk aanvaardbaar. Mede met het oog op de vergrijzing waren vergaande bezuinigingen noodzakelijk.

In Nederland is deze boodschap ondertussen wel geland. De rekenmeesters van het Centraal Planbureau (CPB) hebben doorgerekend wat de gevolgen zijn van de vergrijzing die ons te wachten staat. Vergrijzing is duur. We genieten langer van ons pensioen, gebruiken meer zorg en andere voorzieningen. Daarom zijn de komende jaren bezuinigingen noodzakelijk en moet het financieringstekort omlaag. Het CPB vertolkt daarmee ook de door de Nederlandsche Bank (DNB) en Financiën gedragen opvatting: bezuinigingen zijn onvermijdbaar.

Nogal verrast nam ik deze week kennis van de opvatting van het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds (ABP). Met een goed gevoel voor timing bracht deze megabelegger een aan de politiek gerichte notitie naar buiten, waarin de noodzaak

tot al te rigoureuze bezuinigingen ter discussie wordt gesteld. Het ABP heeft andere opvattingen over de uitgangspunten van het CPB. Zo meent het ABP dat pensioenfondsinvesteringen niet met 3 maar met 4 procent zullen renderen. Dat lijkt een minuscule verschil, maar vanwege de enorme omvang van de Neder-

IS HET ABP WELLICHT DOOR SOCIALE ZAKEN EN DE NEDERLANDSCHE BANK GESOUFFLEERD?

landse pensioenfondsen, maakt dat per jaar enkele miljarden uit. Het CPB is volgens het ABP dus te pessimistisch.

Waarom komt het ABP met deze opvatting naar buiten? Het fonds is immers niet meer dan een uitvoerder van een pensioenregeling en is geen partij in het politieke debat. Dat neemt niet weg dat het ABP een groot belang heeft in het vergrijzingsdebat. Het fonds stelt een belangrijk uitgangspunt van het huidige beleid ter discussie: in Nederland zijn wij overtuigd van de heilzame werking van bezuinigen.

De vraag is of dat echt zo is. Een overheid die bezuinigt, investeert minder in de infrastructuur, onderwijs en zorg. Dat zijn drijvende krachten achter de economische groei. Een dalende groei leidt tot minder belastingopbrengsten en maakt weer nieuwe ingrepen noodzakelijk. Als alle Europese overheden op de rem gaan staan, zal de rente dalen omdat er nu eenmaal minder geleend wordt. Een lagere rente lijkt leuk, maar dat is niet zo. Voor pensioenfondsen betekent een lage rente dat hun verplichtingen toenemen, terwijl hun beleggingsopbrengsten dalen. Dat noopt hen tot ofwel het verhogen van de premies dan wel het verlagen van de reële uitkeringen. Dat zijn weinig aantrekkelijke opties.

Aanvankelijk dacht ik dat het ABP voor deze nota door het ministerie van Sociale Zaken was gesouffleerd. Immers, de pensioenfondsen vallen voor wat betreft de uitvoering onder dit ministerie. Via een omweg zou hiermee een richtingstrijd binnen het kabinet naar buiten komen.

Ik weet niet of mijn analyse klopt. Mogelijk is de zaak nog ingewikkelder. DNB heeft in haar rol als prudentieel toezichthouder ook geen belang bij te harde bezuinigingen en een te lage rente. De solvabiliteit van de pensioensector — en overigens ook de rentabiliteit van het bankwezen — komen daardoor onder druk. DNB heeft de afgelopen jaren met enige regelmaat kritiek geuit op het te strikte beleid van het kabinet en de slechte communicatie daarvan. Het zou zomaar kunnen dat het ABP niet één maar twee souffleurs heeft gehad. ■

Dr. Jaap Koelewijn is directeur van adviesbureau Financieel Denkwerk te Den Dolder en lector corporate governance aan de Hogeschool Inholland.